

Acordul TRIPs, acord multilateral important al OMC

Oana-Maria Florescu

Asistent doctor

Academia de Studii Economice București

Abstract. *This article aims at presenting the content and the frame of the TRIPs. Agreement. It starts by introducing the reader to the terms that defined the world economical climate by the time of the Agreement negotiation. Also, it explains the need of having an Agreement on intellectual property rights with impact on the business world. Moreover, the article reviews the main provisions of the Agreement and the most important intellectual property rights.*

Key words: intellectual property rights; globalisation; GATT; TRIPs.

În anii '80, accelerarea procesului de globalizare în domeniul drepturilor de proprietate intelectuală prin intermediul comerțului internațional, investițiilor străine directe și licențierii a dus la crearea unei situații conflictuale între standardele protecției acestor drepturi la momentul respectiv și nevoile apărute datorită situației economice a vremii (Maskus, 2000). Această situație s-a înrăutățit în anii '90. Astfel, nevoia de a vinde proprietatea intelectuală la nivel internațional a devenit din ce în ce mai nepotrivită cu drepturile de proprietate intelectuală existente, bazate strict pe legile și reglementările naționale sau teritoriale. Statele Unite au susținut inițial, cu ocazia conferinței ministeriale din 1982, crearea unui cod internațional privind mărfurile contrafăcute, dar inițiativa nu a fost privită cu prea mult entuziasm de către celelalte state membre.

Negocierile privind lansarea Rundei Uruguay au durat aproape la fel de mult ca și negocierile în cadrul întregii Runde Tokio (Ostry, 1999). Statele Unite au încercat lansarea unei runde de negocieri încă de la începutul anilor '80, datorită rezultatelor nesatisfăcătoare ale Rundei Tokio. Includerea de noi domenii în cadrul Rundei Uruguay a reprezentat în totalitate o inițiativă americană, fiind impulsionată de interesele companiilor multinaționale americane. În ceea ce privește domeniul proprietății intelectuale, principalii stimuli au fost aduși de industriile farmaceutică, software și a divertismentului.

TRIPs prezintă standarde minime privind proprietatea intelectuală, standarde cărora trebuie să li se supună toate statele membre OMC. Atunci când va fi implementat pe deplin, acesta va fi suficient pentru a asista fluxurile comerciale internaționale, dar nu va fi capabil să asigure rolul istoric al proprietății intelectuale în stimularea activității locale private în ceea ce privește cercetarea și dezvoltarea de tehnologii inovatorii și în ceea ce privește creațiile artistice și literare (Sherwood, 2000, pp. 57-76). De asemenea, a fost afirmat că TRIPs reprezintă cel mai ambițios acord internațional în domeniul drepturilor de proprietate intelectuală (Primo Braga, 1995).

Cu toate acestea, acordul prezintă numeroase deficiențe. Cele mai importante diferențe între prevederile TRIPs și condițiile asigurării unei protecții eficiente a drepturilor de proprietate intelectuală implică abilitatea instituțiilor unui stat de a facilita întărirea eficientă și de durată a drepturilor de proprietate intelectuală private. Un mare număr de țări în tranziție și în curs de dezvoltare nu dețin sistemele juridice adecvate sarcinii dificile de întărire a drepturilor de proprietate intelectuală și nici nu îndeplinesc alte condiții necesare aplicării acordului. O altă problemă se referă la administrația publică, la instituțiile care oferă și garantează protecția drepturilor de proprietate intelectuală. Astfel, TRIPs nu ia în considerare faptul că aceste agenții, în multe țări în curs de dezvoltare, nu beneficiază de fonduri suficiente, ceea ce duce la deținerea

unui personal incompetent, la lipsa de performanță a sistemului informatic și la rezultate deformate. Cea de-a treia problemă implică reducerea valorii drepturilor de proprietate intelectuală. Odată create, drepturile de proprietate intelectuală sunt diminuate prin intermediul prevederilor TRIPs, cu ajutorul unor măsuri cum sunt licențele obligatorii, limitările posibilității de întărire a drepturilor și exceptările de la exercitarea drepturilor în favoarea terților. O ultimă problemă importantă este cea referitoare la tehnologiile noi. Din motive de necesitate, protecția nu poate precede tehnologiile noi. Aceasta poate duce la rămânerea în urma celor mai noi descoperiri, ceea ce TRIPs deja face. Ca exemple, aici pot fi aduse transmisiunile în spațiul cibernetic.

Concluzionând, se poate afirma că acordul TRIPs reprezintă cea mai semnificativă întărire a normelor globale în domeniul proprietății intelectuale. Respectarea obligațiilor impuse de TRIPs contribuie la îndreptarea spre armonizarea standardelor internaționale și la solidificarea regimului internațional. Astfel, acordul a fost considerat o încercare de micșorare a distanței dintre modul în care aceste drepturi sunt protejate în diferite regiuni ale lumii și de a le supune unor reguli internaționale comune. TRIPs acoperă cinci probleme importante: modul în care principiile de bază ale sistemului comercial și alte acorduri din domeniul proprietății intelectuale ar trebui aplicate, modul în care se poate oferi o protecție adecvată drepturilor de proprietate intelectuală, modul în care statele trebuie să întărească adecvat aceste drepturi pe teritoriul propriu, modul de rezolvare a disputelor asupra proprietății intelectuale între statele membre OMC, precum și aranjamentele speciale privind perioadele de tranziție în perioada introducerii noului sistem.

Acordul începe cu stipularea ideii conform căreia drepturile de proprietate intelectuală trebuie protejate la nivel internațional pentru a reduce distorsiunile din calea comerțului internațional. Este însă important ca acestea să nu devină ele însele bariere în calea comerțului. Principiile GATT urmează să aibă aplicabilitate și în domeniul proprietății intelectuale. Astfel, se dorește stabilirea unui „cadru multilateral de principii, reguli și discipline referitoare la comerțul internațional cu mărfuri contrafăcute”. Această prevedere a fost introdusă ca urmare a faptului că la întâlnirea de la Punta del Este din septembrie 1986, spre surprinderea multor delegați, principala prioritate a președintelui Reagan pentru Runda Uruguay a fost stoparea pirateriei.

Poate unul dintre cele mai importante aspecte ale preambulului este afirmația privind recunoașterea drepturilor de proprietate intelectuală ca fiind *drepturi private*. Astfel, este necesară existența unor mijloace de asigurare a respectării acestor drepturi în fiecare țară membră⁷. În cazul în care nu se aplică aceste mijloace, procedurile OMC privind rezolvarea disputelor, *cel mai ambițios sistem mondial pentru rezolvarea disputelor*

dintre mai mult de 130 de state adoptat vreodată în istoria legislației internaționale (Petersmann, 1998, p. 183), oferă garanția finală a protecției.

TRIPs apare ca o extensie a OMPI, cu care trebuie să colaboreze îndeaproape. Important de subliniat este faptul că OMPI nu deține un mecanism privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală.

Principii

Acordul stabilește standarde generale în legătură cu fiecare dintre principalele domenii de proprietate intelectuală acceptate. Astfel, sunt fixate standarde minime de protecție care urmează a fi oferite de fiecare membru. De aceea, TRIPs a fost definit ca fiind un acord cu standarde minime, care permite membrilor să ofere un grad mai mare de protecție a proprietății intelectuale, dacă aceștia o doresc. Statele membre sunt libere să determine cea mai potrivită metodă de implementare a prevederilor acordului, conform propriului sistem legal și propriilor politici în materie (The World Bank Group, 1999).

Articolul 1.3 permite statelor membre să ofere câteva opțiuni în ceea ce privește definirea persoanelor beneficiare și tratamentului național, cu condiția notificării acestor aspecte la Consiliul TRIPs. Aceste notificări pot fi regăsite în seria de documente IP/2.

Asemănător textelor GATT și GATS, punctul de plecare al acordului privind proprietatea intelectuală este reprezentat de principiile de bază. Prevederile generale ale TRIPs vin în continuarea celor ale Convențiilor de la Berna, Paris, Roma și ale celei referitoare la proprietatea intelectuală în materie de circuite integrate (articolul 2).

Principiile de bază sunt stipulate în articolele 3 și 4 sub forma tratamentului național și a tratamentului națiunii celei mai favorizate. Tratamentul național și tratamentul națiunii celei mai favorizate (articolele 3,4 și 5) au devenit aplicabile pentru toate statele membre, de la 1 ianuarie 1996. Consiliul TRIPs a recunoscut că membrii au un număr de opțiuni pentru a alinia obligațiile de notificare și reglementările corespunzătoare legislațiilor naționale. Tratamentul național se referă în special la persoane sau entități legale, mai degrabă decât la bunuri, cum este cazul GATT. Acordul reprezintă o extensie importantă a doctrinei legale, bazată pe standardele create pentru OMC. În cazul acordării clauzei tratamentului național, se păstrează excepțiile prevăzute deja în Convențiile de la Roma, Paris, Berna sau de către Tratatul asupra proprietății intelectuale în materie de circuite integrate (articolul 3.1). Prin urmare, statele membre nu trebuie să discrimineze în favoarea propriilor cetățeni, în ceea ce privește regimul protecției brevetelor, drepturilor de autor, mărcilor de fabrică și comerciale pentru străinii care sunt cetățeni ai altor state membre OMC și nici să favorizeze drepturile cetățenilor unor state membre față de cele ale cetățenilor altor state membre.

În ceea ce privește tratamentul națiunii celei mai favorizate, se poate afirma că este pentru prima dată când în legislația referitoare la drepturile de proprietate intelectuală sunt recunoscute anumite excepții pentru acordurile comerciale regionale în domeniu și de la relațiile de reciprocitate în cazul drepturilor de autor stabilite prin Convențiile de la Paris și Roma. Articolul 4 stipulează că, în ceea ce privește protejarea proprietății intelectuale, orice avantaj, favoare, privilegiu sau imunitate oferită de către un stat membru naționalilor altui stat trebuie acordat imediat și necondiționat naționalilor altor state membre. Excepțiile menționate anterior sunt enumerate de paragraful (d): orice avantaj, favoare, privilegiu sau imunitate acordată de către un stat membru rezultând din acordurile internaționale legate de protejarea proprietății intelectuale care au intrat în vigoare înainte de intrarea în vigoare a TRIPs, cu condiția ca asemenea acorduri să fie notificate Consiliului TRIPs și să nu constituie o discriminare arbitrară sau nejustificată împotriva naționalilor altui stat membru.

Un domeniu controversat acoperit de TRIPs este transferul de tehnologie. Unul din obiectivele principale ale acordului este sprijinirea și promovarea *inovației tehnologice și a transferului și difuzării tehnologiei în avantajul reciproc al celor care creează și al celor care utilizează cunoștințe tehnice, de o manieră favorabilă pentru binele social și economic, și să asigure un echilibru de drepturi și obligații*. Discuțiile privind transferul de tehnologie devin controversate mai ales în ceea ce privește situația țărilor în curs de dezvoltare. Unele țări în curs de dezvoltare și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu accesul la tehnologie, acces care este din ce în ce mai dificil de obținut din surse comerciale (Correa, 2001). Asemenea îngrijorări sunt justificate: în timp ce țărilor în curs de dezvoltare li s-a cerut să-și întărească regimurile privind proprietate intelectuală, acordurile OMC nu conțin multe prevederi care să faciliteze și să promoveze accesul la tehnologie. Distribuția capacităților pentru a genera inovații științifice și tehnologice duce, în realitate, la crearea celei mai dramatice asimetrii nord-sud. *Devine tot mai acută percepția faptului că beneficiile unei protecții mai puternice a drepturilor de proprietate intelectuală pot fi distribuite foarte inegal, cel puțin pe termen scurt și mediu, cu toate că țările în curs de dezvoltare trebuie să-și suporte costurile de tranziție* (Reichman, 1999). Pe măsură ce țările în curs de dezvoltare ating niveluri mai înalte de dezvoltare tehnologică, economiile lor sunt caracterizate de o cerere tot mai sofisticată de tehnologii care nu au atins încă stadiul de maturitate. Spre deosebire de tehnologiile mature, care sunt relativ ușor de obținut, tehnologiile profitabile și în schimbare sunt din ce în ce mai dificil de obținut.

Cu toate că revine asupra problemei transferului de tehnologie (articolele 67 și 68), acordul nu are multe de spus în această privință. Toate prevederile referitoare la

acest aspect, deși extrem de importante mai ales din punctul de vedere al țărilor în curs de dezvoltare, nu au menirea de a contribui la realizarea unor mecanisme privind eficientizarea transferului de tehnologie. De exemplu, articolul 8.2 stipulează: *măsurile adecvate, cu condiția ca ele să fie compatibile cu prevederile prezentului acord, vor putea fi necesare în scopul evitării folosirii abuzive a proprietății intelectuale de către deținătorii de drepturi sau recurgerii la practici care să restrângă de o manieră nerezonabilă comerțul sau care prejudiciază transferul internațional de tehnologie*. Din aceste motive, este considerat (Verspagen, 1999) că TRIPs nu reprezintă soluția finală la problema transferului de tehnologie, fiind mai degrabă cel mai util pas în realizarea importanței proprietății intelectuale și tehnologiei în general. În plus față de alte acorduri asupra drepturilor de proprietate intelectuală, TRIPs presupune că atât țările dezvoltate, cât și cele în curs de dezvoltare trebuie să continue să se concentreze pe construirea unor capacități tehnologice domestice în țările în curs de dezvoltare.

Drepturile de autor și drepturile conexe

În ceea ce privește drepturile de autor, TRIPs preia standardele Convenției de la Berna 1971 (articolul 9), astfel încât toți membrii OMC trebuie să respecte aceste reguli. Totuși, la insistența Statelor Unite, acordul nu preia prevederea referitoare la drepturile morale, așa cum este ea prezentată în articolul 6bis al respectivei convenții. *Cu toate acestea, membrii nu vor avea nici drepturi, nici obligații în baza prezentului acord în ceea ce privește drepturile conferite de articolul 6bis al convenției respective sau drepturile care sunt derivate din acestea*. Extinderea Convenției de la Berna asupra unor țări care nu au fost membre stabilește un standard global potrivit căruia drepturile de autor se aplică pe durata de viață a autorului plus cincizeci de ani (articolul 12). TRIPs vine în completarea Convenției de la Berna, prin clarificarea potrivit căreia drepturile de autor deținute de companii se extind pe o perioadă de minimum cincizeci de ani.

Articolul 10 aduce modificări mai semnificative, prin aceea că atât soft-ul, cât și compilațiile de date trebuie să fie protejate ca opere literare, în baza Convenției de la Berna. TRIPs nu cere ca programele să fie protejate cu ajutorul brevetelor chiar dacă întrunesc condițiile de brevetare, așa cum e cazul în Statele Unite, dar nu exclude această opțiune. În momentul în care acordul a intrat în vigoare în 1995, numeroase țări în curs de dezvoltare nu au recunoscut programele de calculator și bazele de date ca putând fi protejate cu ajutorul drepturilor de autor. De aceea, această prevedere necesită o reformă legală extensivă.

TRIPs urgentează protejarea globală a drepturilor de autor pentru programele de calculator, transmisiunile electronice, producătorii de fonograme și pentru organismele de radiodifuziune. Artiștii interpreți trebuie

să aibă dreptul de a împiedica înregistrările neautorizate, reproducerea și difuzarea performanțelor în direct, pentru o perioadă nu mai mică de cinczeci de ani (articolul 14). Producătorii de înregistrări audio au dreptul de a împiedica reproducerea înregistrărilor pe o perioadă de cinczeci de ani.

Trebuie subliniat faptul că această secțiune conține prevederi care în general se referă la utilizarea echitabilă și la limitările similare asupra exercitării drepturilor de autor. Astfel, drepturile de autor trebuie să se limiteze la *anumite cazuri speciale care nu intră în conflict cu exploatarea normală a lucrărilor și nu prejudiciază interesele legitime ale deținătorilor drepturilor*.

Un alt aspect demn de remarcat este introducerea în textul acordului a unei cereri de a oferi drepturi de închiriere pentru programele de calculator, înregistrările audio și, într-o măsură limitată, pentru filmele cinematografice (articolul 11). Autorii programelor pe calculator și producătorii de înregistrări audio au dreptul de a interzice închirierea comercială a lucrărilor lor pentru public. Un drept exclusiv similar se aplică filmelor, unde închirierea comercială a dus la extinderea copierii, afectând potențialele câștiguri ale deținătorilor de drepturi de autor.

În cazul drepturilor de autor, TRIPs permite statelor membre să-și stabilească proprii parametri privind utilizarea corectă sau utilizarea de copii neautorizate pentru a obține obiective sociale. În mod evident, copierea la scară comercială nu se poate integra în categoria utilizării corecte pentru că ar limita valoarea drepturilor de autor. Totuși, este acceptată copierea limitată în scopuri educaționale și de cercetare; unele state extind doctrina la o excepție a unei utilizări private unice. În multe state, inclusiv în Statele Unite, există prevederi referitoare la licențierea obligatorie în cazul difuzărilor TV prin cablu. Scopul drepturilor de autor poate fi, de asemenea, limitat de doctrina *primei vânzări* și de importurile paralele.

Pentru programele pe calculator, copierea la scară largă trebuie interzisă. Cu toate acestea, prin definiție, drepturile de autor protejează doar exprimarea; de aceea, TRIPs permite ingineria inversată pentru soft, prin utilizarea de mijloace oneste. În acest context, programele care oferă performanțe funcționale esențial similare cu soft original sunt forme legale de concurență, în ciuda preocupărilor legate de acest standard al principalilor producători americani de soft. Abilitatea de a decompila soft în vederea înțelegerii aspectelor neprotejate ale codului este parțial responsabilă pentru sporirea industriilor soft aplicate în numeroase economii, atât dezvoltate, cât și în curs de dezvoltare.

Drepturile de autor și drepturile conexe au un potențial considerabil pentru a încuraja industriile culturale din țările în curs de dezvoltare, incluzând aici industria cinematografică, literatura și muzica. Pentru a dezvolta acest potențial, statele trebuie să stabilească un cadru instituțional, incluzând societățile naționale de colectare pentru a transfera consumatorilor beneficiile creatorilor și

artiștilor interpreți. În cele din urmă, protejarea cu ajutorul drepturilor de autor trebuie să întărească accesul cetățenilor și instituțiilor din țările în curs de dezvoltare la bazele de date electronice, la preturi protejate.

Mărcile de fabrică sau de comerț

Protejarea mărcilor de fabrică și de comerț poate fi valoroasă în țările în curs de dezvoltare, deoarece oferă stimulente pentru a dezvolta recunoașterea mărcilor pentru meseriile de calitate înaltă. De asemenea, aceasta ar putea reduce costurile transferului de tehnologie și monitorizării utilizatorilor de licențe, cu tendința de a extinde comercializarea tehnologiei și franșizarea. Deoarece oferta potențială de mărci de fabrică sau de comerț este limitată, se pare că eficiența de piață asociată mărcilor va fi redusă, excepție făcând cele recunoscute la nivel internațional, care trebuie protejate împotriva înregistrărilor speculative. Pentru a spori eficiența mărcilor se poate recurge la politicile concurențiale, cu condiția ca deținătorii de mărci de fabrică sau de comerț să nu impună condiții comerciale nejustificate sau anticoncurențiale.

TRIPs specifică faptul că procedurile privind înregistrarea mărcilor de fabrică sau de comerț trebuie să fie atât transparente, cât și independente de caracteristicile bunurilor și serviciilor pentru care se caută protecție. De asemenea, este confirmată și clarificată Convenția de la Paris 1967 (articolul 15.2).

Este important faptul că această secțiune a acordului întărește protecția mărcilor binecunoscute, descurajând și împiedicând utilizarea restricțiilor colaterale pentru a invalida mărcile. O cerință importantă este aceea conform căreia statele trebuie să extindă protecția asupra mărcilor cunoscute la nivel internațional, pentru a sprijini scopul amintit anterior. Mărcile pentru servicii trebuie protejate în aceleași condiții cu cele pentru bunuri (articolul 16.2).

Poate cea mai importantă prevedere a TRIPs în acest domeniu este aceea potrivit căreia statele nu mai pot recurge la cereri de utilizare a mărcii în vederea înregistrării acesteia (www.ladas.com). Un exemplu tipic este practica cererii ca un produs să fie prezent pe piață pentru a menține drepturile de înregistrare, dar împiedicând importul, ca un mijloc de a obține această prezentă, prin intermediul unei restricții comerciale care invalidează marca. Asemenea practici nu mai sunt permise membrilor OMC (articolul 19.1). Deținătorul mărcii poate prezenta motivele care l-au împiedicat să utilizeze marca pe parcursul celor trei ani (articolul 15.3), motive care odată acceptate îl exonerează de obligația de folosință. Restricțiile la import se numără printre circumstanțele independente de voința titularului mărcii, care reprezintă *motive valabile referitoare la existența de obstacole* în calea folosirii respectivei mărci. Astfel, statele care au anulat înregistrări de mărci pe bază de neutilizare trebuie să permită o perioadă de neutilizare de cel puțin trei ani pentru a invoca aceste prevederi.

Obstacolele în calea folosirii mărcilor comerciale (asemeni cererilor ca folosirea acestora să fie legată de existența unei alte mărci) sunt interzise (articolul 20). Aceasta este una din prevederile cele mai semnificative din punctul de vedere al modalităților de a împiedica procesul de transformare a drepturilor de proprietate intelectuală în bariere în calea comerțului.

În timp ce articolul 21 permite autorităților să reglementeze condițiile privind concesiunea de licențe, cesionarea și vânzarea de mărci de fabrică, interzice mecanismul concesiunii de licențe obligatorii pentru mărci. Trebuie remarcat faptul că mecanismul concesiunii de licențe obligatorii pentru mărci era foarte rar utilizat în țările în curs de dezvoltare.

Indicațiile geografice

În această categorie sunt incluse toate indicațiile care identifică bunurile ca provenind dintr-o anumită zonă. Acest aspect este important în cazurile în care o anumită caracteristică a bunului (de exemplu calitatea sau reputația sa) este esențială pentru identificarea sa (articolul 22.1). Cele mai cunoscute exemple sunt Champagne, Scotch, Tequila, Roquefort etc. Spre deosebire de majoritatea celorlalte forme de proprietate intelectuală pentru care protecția este acordată doar unei singure persoane sau companii, toți producătorii respectivului bun din zona geografică desemnată pot beneficia de protecție. Protejarea indicațiilor geografice este relevantă în special pentru produsele agricole. Având în vedere acest lucru, și luând în considerare faptul că poate servi intereselor micilor producători, există un larg interes pentru această formă de protecție, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare.

Regula de bază prevăzută de Acordul TRIPs este aceea conform căreia statele membre trebuie să ofere protecție împotriva utilizării indicațiilor geografice într-o manieră care poate induce în eroare publicul sau care constituie concurență neloială (articolul 22.2). Aceasta se bazează pe faptul că utilizarea numelui unei zone geografice cunoscute pentru un produs obținut în altă parte sau pentru un produs care nu are caracteristicile uzuale poate înșela consumatorii. Acordul militează pentru ca statele membre să împiedice utilizarea înșelătoare sau incorectă a denumirilor zonelor geografice.

În perioada negocierii TRIPs, Elveția, alături de unele state ale Uniunii Europene, a insistat asupra stabilirii unui acord care să protejeze indicațiile geografice. Ceea ce a rezultat, în articolul 23, este protecția adițională pentru vinuri și băuturi alcoolice, chiar dacă produsele obținute în afara regiunii cunoscute sunt modificate de expresii cum sunt: de genul, de tipul, de stilul, imitație etc. Astfel, în cazul vinurilor și al băuturilor alcoolice, standardele protecției indicațiilor geografice sunt mai ridicate. Acestea trebuie protejate, în principiu, împotriva utilizării unei

indicații geografice care identifică vinuri sau băuturi spirtoase cu vinuri sau băuturi spirtoase care nu sunt originare din locul la care face referire indicația geografică respectivă (articolul 23.1). Printre propunerile de revizuire a TRIPs există și aceea privind adăugarea și altor tipuri de bunuri pe lista celor protejate cu ajutorul indicațiilor geografice, în special a celor de interes pentru țările în curs de dezvoltare. Articolul 23.2 cere statelor membre să ofere protecție împotriva înregistrării indicațiilor geografice ca mărci de fabrică sau de comerț. Pentru a *facilita protecția indicațiilor geografice pentru vinuri, vor fi purtate negocieri comerciale la Consiliul TRIPs* în vederea creării unui sistem multilateral de notificare pentru înregistrările indicațiilor geografice pentru vinuri (articolul 23.4).

Totuși, există excepții care recunosc faptul că, din anumite motive, sunt situații în care indicațiile geografice au fost utilizate într-o manieră contrară noilor obligații de bază, la care s-a făcut referire mai sus. Acestea se referă în special la situațiile în care o indicație geografică a devenit expresia generică în limbajul comun referitor la tipul produsului (articolul 24.6), în care marca comercială sau de fabrică a fost obținută cu bună-credință (articolul 24.5) și în care au fost utilizate anterior într-o manieră continuă (articolul 24.4). Cu toate că permite statelor membre să ofere excepții în asemenea situații, acordul echilibrează aceasta cerându-le să fie de acord să participe la negocieri având ca scop sporirea protecției indicațiilor geografice individuale și de a nu invoca excepțiile pentru a refuza aceste negocieri sau a încheia acorduri bilaterale sau multilaterale (articolul 24.1). De asemenea, este stabilit un mecanism special pentru revizuirea aplicațiilor referitoare la indicațiile geografice (articolul 24.2).

În domeniul indicațiilor geografice, țările în curs de dezvoltare urmăresc o adăugire la textul Acordului. Dacă aceasta va fi aprobată și dacă nu va fi supusă unui tratament special și diferențiat, protecția adițională extinsă poate favoriza orice țară în care cererile pentru protecția indicațiilor geografice sunt întrunite pentru alte bunuri.

Desenele și modelele industriale

Conform TRIPs, desenele industriale trebuie protejate pentru o perioadă de timp de cel puțin zece ani. Deținătorii desenelor protejate trebuie să fie capabili să împiedice manufacturarea, comercializarea sau importul articolelor purtând sau reprezentând un desen copiat sau copie a unui desen protejat. De asemenea, statele membre sunt obligate să nu împiedice fără motiv abilitatea de a obține protecție pentru desenele de materiale textile, cu toate că o asemenea protecție poate cădea sub impactul drepturilor de autor, neprotejând în acest fel desenul industrial, dacă un stat a hotărât o astfel de protecție.

Brevetele. Cele mai semnificative modificări aduse de TRIPs în domeniul proprietății intelectuale sunt cele din domeniul brevetelor, date fiind controversese legate de

protejarea tehnologiei. Articolul 27 oferă o definiție largă a proceselor, produselor susceptibile a fi brevetate: *un brevet va putea fi obținut pentru orice invenție, de produs sau de procedeu, în toate domeniile tehnologice, cu condiția ca aceasta să fie nouă, să implice o activitate inventivă și să fie susceptibilă de aplicație industrială.* Articolul 27.1 nu permite discriminarea în ceea ce privește utilizarea drepturilor conferite de brevete între produsele importate și cele obținute local (Watal, 2000a). Brevetele trebuie să fie disponibile fără discriminare în ceea ce privește locul inovației, domeniul tehnologic, indiferent dacă produsul este importat sau obținut la nivel local. Astfel, multe state trebuie să-și extindă gradul de protejare a brevetelor în domeniile tehnologice importante, asemeni industriei chimice, farmaceutice și alimentare. Statele membre au flexibilitate în definirea condițiilor pentru protecție: articolul 27.1 lasă determinarea acestor condiții la latitudinea fiecărei țări. Țările în curs de dezvoltare pot opta pentru standarde înalte de noutate și neevidență pentru a stabili dacă o invenție poate face sau nu obiectul unui brevet, cu toate că utilitatea unei asemenea cereri excesive față de practicile uzuale poate fi extrem de redusă. Autoritățile în domeniu pot fi pregătite să recunoască doar cererile restrictive pentru a promova abilitatea concurenților de a inventa *in jurul* brevetelor. În acest context, un sistem de modele de utilitate sau de brevete neimportante este în principiu pro-concurențial, deoarece încurajează inovarea incrementală la nivel intern. În continuare, acordul prevede excepții de la brevetare, menite să protejeze ordinea publică sau moralitatea, să împiedice deteriorarea mediului înconjurător, să protejeze viața persoanelor și animalelor și să păstreze vegetația (articolul 27.2). Totuși, aceste excepții sunt limitate de prevederea potrivit căreia orice invenții astfel excluse de la brevetare nu trebuie exploatate comercial într-un stat. Se pot exclude, de asemenea, de la brevetare metodele de diagnosticare, terapeutice și chirurgicale.

Cea mai controversată este excepția stipulată în articolul 27.3, referitoare la invențiile biotehnologice. În principiu, aceste invenții sunt brevetabile, brevetele trebuind oferite pentru microorganisme și pentru procesele microbiologice. Totuși, spre deosebire de abordarea americană puternic protecționistă, TRIPs permite excluderea de la brevetare a *procedeelelor esențialmente biologice de obținere de vegetale sau animale* și a vegetalelor și animalelor altele decât microorganismele. Toate statele membre trebuie să adopte ori brevete, ori un sistem *sui generis* eficient pentru protejarea varietăților vegetale. Prin urmare, statele nu se pot sustrage obligației de a oferi drepturile crescătorilor de plante. Acest compromis nu a fost de natură să satisfacă companiile din domeniul biotehnologiei, și de aceea TRIPs stipulează că prevederile articolului 27.3 vor fi *reexamineate la patru ani după data intrării în vigoare a Acordului OMC.*

Pe lângă extinderea ariei de acoperire a brevetelor, TRIPs întărește scopul drepturilor conferite. Acordul recunoaște dreptul exclusiv de import (articolul 28.1), cu toate că mulți specialiști susțin că acest drept era implicit dreptului de a oferi spre vânzare. Deoarece obligațiile privind utilizarea brevetelor în producția internă nu mai sunt valabile, nu pot fi utilizate pentru a justifica licențele obligatorii. Cu toate acestea, dreptul de import este limitat în mod explicit prin articolul 6. *În privința reglementării diferendelor în cadrul prezentului Acord, sub rezerva prevederilor articolelor 3 și 4, nicio altă prevedere a prezentului Acord nu va fi utilizată pentru a trata problema epuizării drepturilor de proprietate intelectuală.* De asemenea, este important de menționat faptul că titularul unui brevet are posibilitatea de a decide asupra modului în care îl utilizează și îl transmite.

Obligația divulgării invenției astfel încât aceasta să-și îndeplinească scopul original (impulsionarea procesului inovativ având ca efect creșterea economică) este stipulată în articolul 29. Prin această prevedere se asigură faptul că societatea beneficiază din plin de posibilele implicații economice ale respectivei invenții.

Articolul 30 prevede că statele membre pot să permită utilizarea neautorizată a invențiilor brevetate în anumite condiții, atât timp cât aceste excepții nu interferează în mod nerezonabil cu exploatarea brevetelor și nu prejudiciază nejustificat interesele legitime ale deținătorului brevetului. În practică, aceasta permite statelor să ofere utilizări limitate în scopuri private și necomerciale, de cercetare, experimentare sau de predare și pentru pregătirea anumitor medicamente de către farmacii. Aceasta poate fi de asemenea invocată în procesul aprobării de medicamente generale.

TRIPs stabilește noi limite asupra utilizării licențelor obligatorii pentru informațiile brevetate, dar le recunoaște utilitatea parțială în calitate de mijloace pentru stimularea concurenței în vederea asigurării accesului la tehnologie. Privit cu atenție, articolul 31 oferă posibilități largi pentru specificarea condițiilor pentru utilizarea licențelor obligatorii (Watal, 2000b, pp. 733-752). Acest articol reflectă compromisul dintre cei care dezvoltă tehnologia și potențialii utilizatori și nu creează probleme responsabililor de politică economică doritori să impună licențe obligatorii în anumite condiții. În mod semnificativ, articolul 31 nu limitează terenul licențelor obligatorii pentru a abuza de drepturile oferite de brevete, așa cum s-a crezut inițial. Pot fi emise licențe neexclusive și necesionabile în cazurile în care titularii brevetelor nu au reușit, într-o perioadă normală de timp, să negocieze licențe voluntare, aplicanții oferind termeni comerciali rezonabili. Licențele trebuie utilizate în special pentru piețele interne, pentru a proteja interesele deținătorilor de drepturi în străinătate. Titularului de drept trebuie să i se ofere o remunerație adecvată, bazată pe valoarea economică a utilizării autorizate.

De asemenea, autoritățile pot emite licențe obligatorii pentru a permite utilizarea brevetelor dependente pentru care exploatarea este legată de accesul la o tehnologie protejată cu ajutorul unui brevet anterior. Totuși, asemenea licențe sunt permise doar atunci când cel de-al doilea brevet reprezintă *un avans tehnologic important, având o semnificație economică considerabilă* față de primul brevet.

Condițiile enumerate de articolul 31 au fost considerate ca stricte măsuri de salvagardare. Cu toate acestea, unele dintre condițiile cruciale sunt în totalitate dependente de scopurile și de meritele unor asemenea acorduri. Acestea oferă o posibilitate considerabilă de alegere pentru responsabilii de politică economică din țările în curs de dezvoltare pentru a construi bazele legislative, având grijă ca aceste condiții să nu devină prea restrictive. Un exemplu este distribuirea de produse farmaceutice brevetate prin intermediul spitalelor publice sau al centrelor de sănătate pe baze necomerciale, pentru a asigura accesul celor care nu își permit achiziționarea acestora, dar au nevoie de ele. Într-adevăr, legislația din domeniul brevetelor din unele țări dezvoltate și în curs de dezvoltare conține asemenea prevederi, cu toate că numai una, Canada, utilizează în realitate acest instrument extensiv pentru produsele farmaceutice.

TRIPs afectează armonizarea lungimii brevetelor prin aceea că cere ca termenul minim de protecție să fie de 20 de ani de la data primei aplicări. Mai mult, în cazul unor acuzații de încălcare a drepturilor posesorilor de brevete, sarcina probei este inversată, fiind plasată de partea pârâtului, în anumite condiții (articolul 34.1). Astfel, pârâtul trebuie să demonstreze că produsul sau procesul său de obținere a unui produs nu încalcă brevetul deținut de acuzator. Acest proces a devenit în ultima vreme norma generală în multe țări industrializate, unde este recunoscut faptul că demonstrarea încălcării procesului este dificilă și de aceea procedura necesită modificarea legislației în domeniul brevetelor în multe țări în curs de dezvoltare, dar și în unele țări dezvoltate. De asemenea, acordul protejează și desenele industriale pe o perioadă de 10 ani.

Schemele de configurație (topografii) de circuite integrate

Baza pentru protejarea schemelor de configurație pentru circuitele integrate o reprezintă Tratatul de la Washington privind Proprietatea Intelectuală asupra Circuitelor Integrate, tratat guvernat de OMPI. Acesta a fost adoptat în 1989, dar nu a intrat încă în vigoare. TRIPs îi adaugă o serie de prevederi noi.

Schemele de configurație pentru circuitele integrate sunt protejate pe o perioadă de minimum 10 ani de la data aplicării. Protecția acoperă schemele de configurație, cipurile pe care este montată o schemă de configurație și produsele care încorporează aceste cip-uri. Astfel, articolele care conțin scheme pirat încalcă și ele drepturile de proprietate intelectuală, intenționat sau nu, și pot fi împiedicate să intre în circulația comercială. Cu toate că

TRIPs limitează utilizarea licențelor obligatorii în cazul circuitelor integrate, permite în mod specific ingineria inversată în acest domeniu.

Protecția informațiilor nedivulgate

Pentru prima dată în perspectiva unei economii globale, TRIPs cere statelor membre să ofere o protecție eficientă a secretelor comerciale. Acestea sunt definite ca fiind informații confidențiale de afaceri. Secretele comerciale au fost subiect de dispută în multe țări în curs de dezvoltare, deoarece protejarea acestora, neînsoțită de obligația dezvoltării informațiilor tehnice, nu reușește să ofere beneficiile difuzării tehnologice.

Abordarea TRIPs recunoaște informațiile nedivulgate ca o formă a proprietății intelectuale, în condițiile asigurării *unei protecții eficiente contra concurenței neeloiale conform articolului 10 bis al Convenției de la Paris (1967)*. Astfel, acțiunile de o manieră *contrară uzanțelor comerciale cinstite* reprezintă o încălcare a drepturilor de proprietate intelectuală, doar în cazul în care aceste acțiuni au ca scop însușirea secretelor comerciale suficient protejate. Sunt recunoscute ca practici ilegale revendicările frauduloase și confuze legate de calitatea, caracteristicile și originea bunurilor produse de concurenți, care înaintează pretenții false și înșelătoare legate de produsele vândute de firme și însușirea falsă a secretelor comerciale sau a informațiilor nedivulgate. Ultimul termen include încălcarea contractelor, inducerea altor persoane să încalce contracte și achiziționarea de către terți a informațiilor cunoscute ca fiind dezvăluite onest. De remarcat este faptul că ingineria inversată nu a fost menționată în Convenția de la Paris, ceea ce înseamnă că aceasta este considerată o formă de învățare a secretelor comerciale. Articolul 39.3 cere guvernelor să ofere protecție împotriva utilizării comerciale necinstite a datelor confidențiale *rezultate din încercări* în cadrul procesului aprobării comerciale de produse farmaceutice și chimice pentru agricultură noi. Acest aspect are o importanță majoră, ca urmare a faptului că nicio reglementare internațională anterioară TRIPs nu conține nicio prevedere specifică, referitoare la protecția datelor obținute din testări.

Una dintre problemele importante este definirea noțiunii de utilizare comercială necinstită. În timp ce dezvăluirea este permisă în scopuri legate de asigurarea sănătății publice, divulgarea informațiilor către potențialii concurenți este larg considerată ca fiind necinstită. Companiile americane din domeniul farmaceutic se plâng de scurgerile de informații confidențiale prin intermediul acestui canal. O altă problemă larg dezbătută este cea referitoare la posibilitatea existenței unei perioade de timp în care guvernele nu pot folosi datele obținute ca urmare a testărilor, date oferite de un prim aplicant în cadrul procedurilor de aprobare pentru următorii aplicanți care prezintă copii generice sau produse asemănătoare, având calități terapeutice similare. Astfel, SUA oferă în general o

perioadă de protecție de cinci ani, standard adoptat și de NAFTA.

TRIPs nu stabilește cerința clară de a evita bazarea pe date anterioare în cazul aplicațiilor ulterioare și nici nu stabilește o perioadă fixă de timp pentru exclusivitatea de piață. Aceasta a dus specialiștii la două interpretări (Watal, 2000c). Prima interpretare presupune că autoritățile trebuie să păstreze secretele datelor oferite din testare, cu excepția cazurilor în care dezvoltarea este cerută în scopuri legate de sănătatea publică, dar pot utiliza datele pentru aprobări ulterioare ale unor substituiți generici. Argentina a implementat o asemenea lege. O a doua interpretare implică faptul că prevederea necesită o perioadă de exclusivitate de cel puțin cinci ani, în care concurenților nu li se permite să se bazeze pe date anterioare, direct sau indirect prin intermediul utilizării oficiale. Statele Unite, Uniunea Europeană, Noua Zeelandă și Australia dețin astfel de legi.

Există în continuare numeroși specialiști care se îndoiesc de necesitatea apartenenței TRIPs la OMC, aceștia neacceptând opiniile care susțin numeroasele implicații pe care drepturile de proprietate intelectuală le au asupra evoluției comerțului internațional. Se poate afirma în acest sens că înseși discuțiile aprinse pe care negocierea acestui acord le-a ridicat stau mărturie în calea importanțelor implicații comerciale ale proprietății intelectuale.

Textul acordului în forma sa actuală necesită îmbunătățiri care să țină seama atât de nevoile de dezvoltare tehnologică a economiilor emergente, precum și de cele mai recente evoluții din domeniul cercetării-dezvoltării. În mod sigur, acest domeniu va juca un rol important în cadrul următoarei runde de negocieri OMC, iar de rezultatele acesteia depinde într-o mare măsură viitorul dezvoltării economice și tehnologice a omenirii în general.

Bibliografie

- Correa, C.M. (2001). *Review of the TRIPs Agreement: Fostering the Transfer of Technology to Developing Countries*. www.twinside.org.sg/title/foster (htm).
- Gologan, O. „Protejarea drepturilor de proprietate intelectuală în perspectiva noii economii”, *Jurnalul Economic*, Tom IV, nr. 8, București, 2001
- Grossman, G.M, Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. MIT Press, Cambridge MA
- Hart, T, Fazzani, L. (2000). *Intellectual Property Law*, 2nd Edition, Palgrave Ed, London
- Klemper, P. „How Broad Should be the Scope of Patent Protection?”, *RAND Journal of Economics*, vol. 21, 1990, pp. 113-130
- Maskus, K. (2000). *Intellectual Property Rights in the Global Economy*. Institute for International Economics, Washington
- Ostry, S. *Intellectual Property Protection in the WTO: Major Issues in the Millenium Round*. Paper for the Fraser Institute Conference, Santiago, Chile, Aprilie 19, 1999.
- Petersmann, E.V. „From the Hobbesian International Law of Co-existence to Modern Integration Law: The WTO Dispute Settlement System”, *Journal of International Economic Law*, Oxford University Press, Oxford, vol. 1, nr. 2, June 1998
- Primo Braga, C.A. *Trade-Related Intellectual Property Issues: The Uruguay Round Agreement and its Economic Implications*. In W. Martin and L.A. Winters, (Eds.), *The Uruguay Round and the Developing Economies*, World Bank Discussion Paper nr. 307, The World Bank, Washington, D.C., 1995
- Primo Braga, C.A. (1996). *Trade-Related Intellectual Property Issues: The Uruguay Round and Developing Countries*, ed. By Will Martin and L. Alan Winters, Cambridge University Press, Cambridge
- Reichman, J.H. (1999). *The TRIPs Agreement comes of age: conflict or cooperation with the developing countries?*, presented to the World Trade Forum, University of Berne
- Shelby, S., *Valuing Creativity in the 21st century*, Hong-Kong/Australian Society of CPAs, seminar held on 22 April, 1999
- Sherwood, R. „The TRIPs Agreement: benefits and costs for developing countries”, *International Journal of Technology Management*, vol. 19, nr. 1/2, pp.57-76, 2000
- Sută, N. (coordonator) (2000). *Comerț Internațional și Politici Comerciale Contemporane*. Editura Eficient, București
- Van Wijk, J., Junne, G. *Intellectual Property Protection of Advanced Technology. Changes in the Global Technology System: Implications and Options for Developing Countries*. Intech Working Paper 10, Maastricht, 1993
- Verspagen, B., *The Role of Intellectual Property Rights in Technology Transfer*. Paper for the WIPO Arab Regional Symposium on the Economic Importance of IPRs, Muscat, Sultanate of Oman, febr. 22- 24, 1999
- Watal, J. „Access to Essential Medicines in Developing Countries: Does the WTO TRIPs Agreement Hinder It?”, *Science, Technology and Innovation Discussion Paper* nr. 8, Cambridge, MA, USA, 2000a
- Watal, J. „Pharmaceutical Patents, Prices and Welfare Losses: A Simulation Study of Policy Options for India under the WTO TRIPs Agreement”, *The World Economy* nr. 23, 2000b
- Watal, J. (2000c). *Intellectual Property Rights in the WTO: The Way Forward for Developing Countries*, New Delhi: Oxford University Press, India and London: Kluwer Law International
- ***The Economist, vol. 359, nr. 8227. The Economist Newspaper Ltd, London, 2001
- ****The TRIPs Agreement and Developing Countries*. United Nations Conference on Trade and Development, Geneva, 1996
- ****Competition Policy and Intellectual Property Rights*. Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, 1989
- ****The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries*. UNCTAD, United Nations, New York, 1975
- ****The Agreements: Intellectual Property: protection and enforcement*. www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm6_e.htm
- ****Intellectual property: protection and enforcement*.